

Atbalsts sociāli neaizsargātiem studentiem – vienlīdzības vai diskriminācijas veicināšana?

IK J NISDZANUŠKŅS

Mg. iur., zinatņu advokāts, advokātu biroja „Dzanuškņns & partneri” vadītājs

Šajā akadēmiskajā gadā augustā sāks izglītības studentu atbalsta sistēmas darbosies pēc citiem principiem nekā divus iepriekšējos gadus. 2011. gada 10. augustā, pamatojoties uz Satversmes tiesas spriedumu, Ministru kabinets apstiprināja grozījumus 2004. gada 24. augusta noteikumos Nr. 740 „Noteikumi par stipendijām”, kas paredz, ka stipendiju atkal piešķir, prioritāri vērtējot sekmju un zinātniskās darbības rezultātus. Sociālais statuss tiks ņemts vērā tikai līdz pat sasniegumu gadījumam. Proti, priekšroka saņemta stipendiju ar līdzvērtīgiem mērķu sasniegumiem būs tam studentam, kurš atbilst kādam no sociālajiem kritērijiem – ir invalīds, bērnis vai bezveckuģdabspalcijs jauniešs, studējošais ir imenes, kurai piešķirts trācāgas imenes statuss, studējošais no daudzbrāņu imenes, studējošais, kuram ir bērni.

Kāpēc sociālie kritēriji?

Vēsturiski pastāv divas stipendiju piešķiršanas mērķi – viens no tiem ir atbalsts ekonomiski sliktā situācijā esošiem studentiem, lai nodrošinātu līdzvērtīgas iespējas iegūt izglītību, otrs no tiem ir stipendija par augstiem mērķu sasniegumiem kopumā vai kādā atsevišķā jomā. Ierasts, ka stipendiju par mērķu vai zinātniskā darba sasniegumiem piešķir no dažādiem avotiem (privātpersonu, uzņēmumu, pašizveidotu fondu u.c. līdzekļiem), bet stipendijas atbilstoši sociālajiem kritērijiem visbiežāk piešķir no valsts budžeta līdzekļiem.

Eiropas valstīs ir dažādas studiju maksas un stipendiju piešķiršanas kārtības, tomēr vienmēr pastāv atbalsts maznodrošinātajām personām. Piemēram, Norvēģijā studijas valsts augstākās izglītības iestādēs ir brīvas no



Publicitātes foto

mērķu maksas, tomēr katru semestri ir jāmaksā neliela maksa studentu labklājības organizācijai. Norvēģijas Valsts izglītības aizdevumu fonds sniedz studentiem finansālu atbalstu stipendiju un kredītu veidā. Tie galvenokārt ir paredzēti dzimšanas izdevumiem, iztikai un studiju materiāliem. Studentu vecāku ekonomiskā situācija neņem vērā. Sākotnēji atbalstu izsniedz kredītu. Līdz 40 procentiem no summas var pārvērst stipendijā. Tas iespējams, ja students nokārto visus eksāmenus, nedz viņam jāpieņem kādas papildu pienākumi un pelna mazāk par noteikto ienākumu līmeni. Studenti ar bērniem atkarbno studenta un viņa laulātā ienākumiem var saņemt papildu finansējumu.¹

Savukārt Anglijā pilnā laika studējošajiem ir iespējams saņemt neatmaksājamo studējošo stipendiju (*Assembly Learning Grant in Wales*). Šīs stipendijas lielums ir atkarīgs no studenta materiālā stāvokļa, un tā ir paredzēta studentiem no mājāsaimniecībām ar zemu ienākumu līmeni. Vairākumam studentu em vērā vecāku ienākumu

līmeni, patstāvīgiem studentiem em vērā viņu un/vai viņu laulātā vai partnera ienākumu līmeni. Patstāvīgi studenti ir tie, kuri ir vairākus 25 gadus veci vai ir precējušies, vai sevi uztur jau šobrīd, vai ar atsvešinājušies no vecākiem.

Bez šādiem garantētiem minimāliem augstākās izglītības iestādēs ir daudz papildu pastāvīgu pabalstu, kurus piešķir atkarbno studenta materiālā stāvokļa vai kuri ir paredzēti vietējo skolu un koledžu studentiem un/vai par akadēmiskajiem sasniegumiem.²

Latvijā 34% studentu studē valsts budžeta vietās un ierasts, ka stipendija tiek piešķirta, balstoties uz mērķu sasniegumiem. Taču ne visiem labākajiem to ir iespējams saņemt, jo stipendiju saņem tikai apmēram 14% no visiem valsts budžeta finansēto vietu studentiem.³

2009. gadā Izglītības un zinātnes ministrija, emot vērtē ekonomiskās situācijas kopumā un tādā veidā ufi nansi loiespējības šanos, kas sociāli un ekonomiski mazāk aizsargātiem iedzīvotājiem apgrūtināja iespējas iegūt aug-

stāko izglītību, izstrādāja un pieņēma grozījumus „Noteikumos par stipendijām”. Šādu priekšlikumu ieteica ar Pasaules Banka. Līdz ar to kopš 2009./2010. akadēmiskā gada divus turpmākos akadēmiskos gadus stipendijas piešķir pēc sociālajiem kritērijiem. Augstskolu statistika apliecina, ka lielākoties stipendiju saņem jaunieši, kas atbilst sociālajiem kritērijiem, piemēram, Latvijas Universitātē – 75% no tās stipendiju fonda.⁴

Laikā, kad strauji pazeminās Latvijas iedzīvotāju ienākumi, tas šitā vairākus neprotams un pamatots. Taču pašlaik ikvienam 70 latu stipendija mēnesī ir vērtīgs atspaidis imenes un individuālajam budžetam, tāpēc studentu vidū brieda neapmierinātība ar pastāvīgo kritību. Izskanēja viedoklis, ka dokumenti par pašo statusu nereti neatpogu o patiesos studenta dzīves apstākļus.

Stipendiju piešķiršanas atbilstība Satversmes 1. pantam

2010. gada 5. augustā Satversmes tiesas 1. kolēģa ierosināja lietot⁵ „Par Ministru kabineta 2009. gada 2. jūnija noteikumu Nr. 511 „Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumos Nr. 740

drošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējā izglītību; pamatizglītība ir obligāta.

Lieta ierosināta, pamatojoties uz pieteikumu, kura iesniedzji – tolaik tiesbūzinātāja bakalaura studiju programmas studenti Edgars Bols un Artūrs Pušmucāns – uzskata, ka stipendijas mērķis nav sociālā palīdzība, bet gan spējīgu studentu motivācija un atbalsts. E. Bols un A. Pušmucāns pieteikumā lūdz skatīt minētās normas atbilstību ar Satversmes 1. pantam, kas noteic, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika, un 105. pantam, kas noteic, ka ikvienam ir tiesības uz pašumu; pašumu nedrīkst izmantot pret jebkādu sabiedrības interesēm; pašuma tiesības var ierobežot vienīgi saska-

ar likumu; pašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret tāsngļu atdzību. 2010. gada 30. jūlijā Satversmes tiesas 2. kolēģis lūm par lietā ierosināšanu norādīts, ka pieteikumā nav sniegts juridiskais pamatojums tam, ka apstrādātā norma neatbilstu šiem Satversmes pantiem, līdz ar to atbilstība šiem diviem pantiem netiks vērtēta.

Eiropas augstākās izglītības telpā neesot vienotas izpratnes, vai stipendija var kalpot par līdzekli sociālā nodrošinājuma sniegšanai vai arī tikai par līdzekli spējīgāko studentu motivēšanai un atbalstīšanai.

„Noteikumi par stipendijām” 1.1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam, kas paredz, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā un cilvēka tiesības tiek stenotas bez jebkādas diskriminācijas, un 112. pantam, kas paredz, ka ikvienam ir tiesības uz izglītību; valsts no-

Taču, lai ar jau pieteikumā ir norādīts minētās normas iespējams neatbilstība etriem Satversmes punktiem, 2011. gada 6. maijā Satversmes tiesas spriedums atzina Ministru kabineta 2009. gada 2. jūnija noteikumu Nr. 511 „Grozījumi Ministru kabineta noteikumos Nr. 740 „Noteikumi par sti-

pendijām” 1.1. punktu par neatbilstošu pavisam citam Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam, kas paredz, ka likumdošanas tiesības pieder Saeimai, kā arī tautai. Satversmē paredzēta kārtība un apmēros, un atzina par spēkā neesošu no 2011. gada 1. augusta.

Vai sociālie kritēriji ir netaisnīgi stipendiju piešķiršanai?

Plāšsaziņas līdzekļos un augstākās izglītības sabiedrībā šitā tika apspriesta, nereti uzsverot, ka pieteikuma iesniedzju drosme un taisnīguma meklēšana vainagojusies panākumiem, taču patiesībā Satversmes tiesa neatzina minētā normu par neatbilstošu nevienam no etriem pieteikumā minētajiem pantiem.

Satversmes tiesa lūma, ka Satversmes 112. pants neparedz personai tiesības prasīt bezmaksas augstākās izglītības nodrošināšanu un stipendiju piešķiršanu studēšanai augstākās izglītības iestādēs nav uzskatāma par Satversmē noteiktu valsts pienākumu.

Taču neatbildēti paliek vairāki jautājumi par kritērijiem – vai ar pastāvīgo kritību tika diskriminēti studenti ar augstiem mērķu sasniegumiem, nesa emotālu algu par oti labi paveikto studiju un zinātnisko darbu, vai gluži pretēji vienlīdzīgā pozīcijā nav jaunieši no maznodrošinātajām un trācām imēm, kuriem imenes finansāli situācijas dāvā iespēju iegūt augstāko izglītību, pat ja konkursa kārtībā iegūta no valsts budžeta finansēta studiju vieta.

Lietā pieaicināta persona – Latvijas Republikas tiesbsargs – norādīja, ka vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgās apstākļos, kā arī atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vien dos apstākļos, ja tai ir objekts un saprātīgs pamats.

turpinājums 3. lpp. i

IZGLĪTĪBA KULTŪRA

Laikraksts „Skolotāju Avīze” iznāk no 1948. gada 1. janvāra, no 1990. gada 1. janvāra ar nosaukumu „Izglītība”, no 1994. gada 6. janvāra ar nosaukumu „Izglītība un Kultūra”.

Nedēļas laikraksts „Izglītība un Kultūra” izdevējs: SIA „Izglītības biznesa konsultācijas” Vienotais reģistrācijas Nr. 40003823939 LR UR masu informācijas līdzekļa reģistrācijas Nr. 00070131

Redakcijas adrese: Marijas iela 2, Rīga, LV-1050 Tālrunis: 67357585, fakss: 67357584 e-pasts: redakcija@izglitiba-kultura.lv www.izglitiba-kultura.lv Galvenais redaktors: Violeta Brenčeva

Tālrunis: 26002264 e-pasts: violeta@izglitiba-kultura.lv Reklāmas un mārketinga vadītāja: Agita Zaharovska Tālrunis: 67357585 e-pasts: reklama@izglitiba-kultura.lv

Korektore: Rīta Elstīņa e-pasts: redakcija@izglitiba-kultura.lv Maketētāja: Daiga Dzene e-pasts: redakcija@izglitiba-kultura.lv Iespiests: Poligrāfijas grupa „Māksala”.

Tirāža: 2000. Abonēšanas indekss: 1092 Pārpublicēšanas vai citādas izdevuma atsauce uz „Izglītība un Kultūra” obligāta. Publikācijas spātais viedoklis ne vienmēr atspoguļo redakcijas viedokli.

SVARĒGI

Lattelecom septembr skol m pieg d s datorus un multimediju komplektus

IK LETA INFORMĀCIJA

Elektronisko pakalpojumu sniedzjs SIA Lattelecom septembr s ks skol m pieg d t datorus un multimediju komplektus, oned preses konferenc pazi oja izgl t bas un zin tnes ministrs Rolands Broks (ZZS).

Skolas un skolot ji izgl t bas un zin tnes ministrijas (IZM) sol tos datorus gaid ja piecus gadus, jo IZM organiz to iepirkumu rezult ti alla tika apstr d ti.

Septembr 718 skol m vis Latvij pak peniski Lattelecom pieg d s 600 multimediju komplektu, kur b s iek auts skolot ja portat vais dators ar demonstr cijas sensoru risin jumu, interakt v digit l datu kamera objektu demonstr anai un fotograf anai, interakt v t fele ar projektoru un programnodro in jumu, 650 portat vo datoru skolot jiem, 11 000 stacion ro datoru komplektu skol niem.

Iepirkuma v rt ba ir 9 miljoni latu bez pievieno t s v rt bas nodok a, un to

Septembr 718 skol m vis Latvij pak peniski Lattelecom pieg d s 600 multimediju komplektu, kur b s iek auts skolot ja portat vais dators, interakt v digit l datu kamera, interakt v t fele ar projektoru un programnodro in jumu, 650 portat vo datoru skolot jiem, 11 000 stacion ro datoru komplektu skol niem.

piln b anans no Eiropas Re ion l s att st bas fonda l dzek iem.

Apr kojumam b s 36 m ne u ra zot ja sniegt garantija. Lattelecom nodro in s ievadinstruktu zu skolot jiem par ier u lieto anu, sniegs tehnisko atbalstu skol m gad jumos, ja ar apr kojumu rad sies tehnisk

kas probl mas.

Broks uzsv ra, ka patlaban ir svar gi moderniz t izgl t bas nozares p rvaldi un pilnveidot m c busaturu un metodes. IZM uzdevums ir nodro in t vienl dzgu m c bu kvaliti vis s Latvijas skol s. Pa laik past v at i r bas starp R gas lielo pils tu un att lo re ionu skolu pie

d v tajiem metodiskajiem m c bu l dzek iem, tehnolo ij m, t d ir j izveido vienota interakt va m c bu vide skol m... vienot informat v platforma (skolas.lv) k risin jums m c busatura un tehnolo isko iesp ju izl dzin anai skol s, sac ja ministrs.

FOTO: eastanglia.net/giant.co.uk

Vi paskaidroja, ka (skolas.lv) skol ni var s interakt vi m c ties, pild t m jasadibus, vec ki var s noskaidrot visu par b rnu sekm m un m c b m, iepaz ties ar m c bu materi liem, sekot l dzi m c bu procesam. Skol m t b s vieta, kur ieg t statistiku, lietved bas datus, arh vs, apmain ties ar datiem ar valsts instit cij m. Skolot jiem (skolas.lv) pied v s m c bu l dzek us, metodiku, apm c bas, operat vu pieredzes apmai u.

Kad IZM pirms trim gadiem s ka darbu pie nozares vienot s inform cijas tehnolo iju platformas, iepirkum tika izv l ta taj laik pasaul un Eirop lab k , atz t k pieeja, k du platformu un inform

Pirmo svevalodu 1. klases m c s 2013./2014. m c bu gad

IK LETA INFORMĀCIJA

Pirmo svevalodu 1. klases s ks m c t 2013./2014. m c bu gad , paredz one d vald bas pie emtie groz jumi noteikumos par valsts standartu pamatizgl t b un pamatizgl t bas m c bu priek metu standartiem.

Pa laik pirm svevaloda tiek m c ta k oblig ts m c bu priek mets no 3. l dz 9. klasei. Otr svevaloda skol l s, kuras steno izgl t bas programmas latvie u valoda , tiek m c ta no 6. klases. Visiem 9. klases skol niem ir j k rto eks mens vien no apg taj m svevalod m.

Jau 2010./2011. m c bu gad pirm s svevalodas apguve no 1. klases tika s kta 62 Latvijas skol s un ar vismaz

60 pirmsskolas izgl t bas iest d s, t p c 2010. gada ruden tika nolemts s kt pirm s svevalodas apguvi no 1. klases no 2011./2012. m c bu gada. Ang u valoda no 1. klases m c ta 57, fran u ... div s, v cu ... tr s skol s.

Ta u gada febru r, kad bija j mekl iesp jas taup t valsts budzetu, Za o un zemnieku savien ba n ca klaj ar priek likumu atlikt pirm s svevalodas m c anu no 1. klases uz diviem gadiem, t d j di valsts budzet ietaupot 700 000 latu.

IZM noteikumu anot cij nor d ja, ka Latvijas pils tu un novadu izgl t bas p rvalzu vad t ji un speci listi ir inform ti par l mumu nes kt pirm s svevalodas apguvi 1. klas a gada ruden .